

The audit committee effectiveness and the firm operational efficiency: ownership structures as a moderator

Allah Karam Salehi¹, Mosa Mahmoudi², Ehsan Fathi Skandar², Mosa Bagheri Kahkesh²

Received: July 27, 2024

Accepted: November 7, 2024

Abstract

Purpose: The audit committee is one of the most important specialized committees of the board of directors that can strengthen the health and quality of financial reporting, improve performance and increase the value of the company. On the other hand, the proper establishment of corporate governance mechanisms such as ownership structure is a key step for the optimal use of resources, promoting accountability, transparency, fairness and the rights of all stakeholders that can be effective in evaluating the operational efficiency of the company.

Methodology: This study investigates the effect of ownership structure on the relationship between the audit committee effectiveness and the firm operational efficiency during 2016 to 2022 using the information of 120 selected companies. The study is applied and analytical and correlational in terms of purpose. The research hypotheses were tested using multivariate regression with panel data approach.

Findings: The results suggest that an effective audit committee increases the firm operational efficiency. Components of the ownership structure, such as institutional and managerial ownership, also increase operational efficiency and enhance the relationship between audit committee effectiveness and operational efficiency. In other words, in companies with stronger institutional and managerial ownership, the audit committee is more effective and leads to an increase in the company's operational efficiency.

Originality: These results indicate the role of agency theory in reducing information asymmetry by increasing the effectiveness of the audit committee and ownership structure.

Keywords: Audit committee effectiveness, institutional ownership, managerial ownership, operational efficiency.

JEL Classification: G23, L25, M42.

1. Department of Accounting, Masjed-Soleiman Branch, Islamic Azad University, Masjed-Soleiman, Iran. (ak.salehi@iau.ac.ir)

2. MSc. of Accounting, Masjed-Soleiman Branch, Islamic Azad University, Masjed-Soleiman, Iran.

اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت با تأکید بر ساختار مالکیت

اله کرم صالحی^۱، موسی محمودی^۲، احسان فتحی اسکندری^۲، موسی باقری کاهکش^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۵

چکیده

هدف: کمیته حسابرسی یکی از مهم‌ترین کمیته‌های تخصصی هیات مدیره محسوب می‌شود که می‌تواند موجب تقویت سلامت و کیفیت گزارشگری مالی، بهبود عملکرد و افزایش ارزش شرکت گردد. از طرفی، استقرار مناسب سازوکارهای راهبری شرکتی از قبیل ساختار مالکیت، اقدامی اساسی برای استفاده بهینه از منابع، ارتقای پاسخگویی، شفافیت، رعایت انصاف و حقوق همه ذی‌نفعان شرکت است که در ارزیابی کارایی عملیاتی شرکت می‌تواند موثر واقع شود.

روش‌شناسی: این پژوهش به بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت طی بازه زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ با استفاده از اطلاعات ۱۲۰ شرکت منتخب پرداخته است. پژوهش حاضر کاربردی و از نظر هدف، تحلیلی و از نوع همبستگی است. آزمون فرضیه‌های پژوهش با استفاده از رگرسیون چندمتغیره با رویکرد داده‌های تابلویی انجام شده است.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد که کمیته حسابرسی اثربخش باعث افزایش کارایی عملیاتی شرکت می‌شود. همچنین مولفه‌های ساختار مالکیت شامل مالکیت نهادی و مدیریتی نیز باعث افزایش کارایی عملیاتی شده و رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی را نیز تشدید کرده و افزایش می‌دهند. به عبارتی در شرکت‌هایی که دارای مالکیت نهادی و مدیریتی قوی‌تری هستند، کمیته حسابرسی، اثربخشی بیشتری داشته و منجر به افزایش فزاینده کارایی عملیاتی شرکت می‌شود.

دانش افزایی: این نتایج حاکی از نقش تئوری نمایندگی در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی از طریق افزایش اثربخشی کمیته حسابرسی و ساختار مالکیت می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: اثربخشی کمیته حسابرسی، کارایی عملیاتی، مالکیت مدیریتی، مالکیت نهادی.

طبقه‌بندی موضوعی: G23, L25, M42

۱. استادیار گروه حسابداری، واحد مسجدسلیمان، دانشگاه آزاد اسلامی، مسجدسلیمان، ایران. (ak.salehi@iau.ac.ir)

۲. گروه حسابداری، واحد مسجدسلیمان، دانشگاه آزاد اسلامی، مسجدسلیمان، ایران.

استناد: نام خانوادگی، نام، نام خانوادگی، نام، و نام خانوادگی، نام. (۱۴۰۳). عنوان مقاله. *حسابداری و شفافیت مالی*. ۲(۳). ۰۰-۰۰

مقدمه

کارایی بیانگر این مفهوم است که یک سازمان به چه میزان از منابع خود در راستای تولید، نسبت به بهترین عملکرد در مقطعی از زمان، استفاده کرده است (بختیاری و همکاران، ۱۳۹۳). کارایی عملیاتی از نسبت خروجی‌ها به ورودی‌ها در فرایند ایجاد ارزش گرفته شده و از دو بعد؛ یعنی کارایی مبتنی بر هزینه و کارایی مبتنی بر زمان تشکیل شده است (کورتمن^۱ و همکاران، ۲۰۱۴). درحالی که کارایی مبتنی بر هزینه به هزینه‌های کیفیت، هزینه‌های تغییرات مهندسی و هزینه‌های تولید مربوط می‌شود (کورتمن و همکاران، ۲۰۱۴؛ یانگ^۲، ۲۰۰۸)، کارایی مبتنی بر زمان با سرعت تحویل و قابلیت اطمینان، زمان و پیش‌گامی در تولید همراه است (کورتمن و همکاران، ۲۰۱۴).

اثر بخشی کمیته حسابرسی از عوامل مختلفی نشأت می‌گیرد که مهم‌ترین آن‌ها اندازه، تخصص، تجربه و مدت دوره تصدی اعضای کمیته حسابرسی می‌باشد (سماها^۳ و همکاران، ۲۰۱۵؛ الزبان و ساوان^۴، ۲۰۱۵؛ عثمان^۵ و همکاران، ۲۰۱۴؛ جامعی و رستمیان، ۱۳۹۵). کریشنا موورثی و مالاتا^۶ (۲۰۱۶) دریافتند ویژگی‌های کمیته حسابرسی (مانند اندازه و تخصص) تاثیر مثبتی بر کیفیت حسابرسی دارد، بخصوص هنگامی که میزان استقلال هیات مدیره کمتر باشد. تحقیقات اخیر مانند احمد حاجی^۷ (۲۰۱۵) و حبیب و عظیم^۸ (۲۰۰۸) نشان دادند که وجود کمیته حسابرسی می‌تواند نقش موثری در بهبود سیستم اطلاعاتی و ایجاد اطمینان از معتبر بودن گزارشات مالی شرکت داشته باشد. سان^۹ و همکاران (۲۰۱۴) نیز معتقد هستند وجود کمیته حسابرسی علاوه بر ارتقاء سطح کیفی مکانیسم حاکمیت شرکتی، می‌تواند باعث افزایش کیفیت گزارشگری مالی شود. پژوهش‌گران و قانون‌گذاران نیز بیش از پیش باعث ارتقای نقش محوری کمیته حسابرسی در فرآیند گزارشگری مالی شده‌اند که مجموعه پژوهش‌های تجربی در این خصوص (کادبری رپورت^{۱۰}، ۱۹۹۲؛ کمیته بلو ریبون^{۱۱}، ۱۹۹۹؛ پترا^{۱۲}، ۲۰۰۶) و معرفی مقررات، سیاست‌ها و پیشنهادها (برای نمونه قانون ساربنز-اکسلی^{۱۳}، ۲۰۰۴) و در ایران، منشور کمیته حسابرسی (۱۳۸۷) نشان دهنده این موضوع است. همچنین استانداردهای حسابرسی و مطالعات تجربی نشان می‌دهد که صلاحیت و استقلال عناصر مهم کیفیت حسابرسی هستند (انجمن حسابداری رسمی آمریکا، ۱۹۹۱؛ انجمن حسابرسان داخلی، ۲۰۱۶) و هر دو عامل بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر می‌گذارند (ابوت^{۱۴} و همکاران، ۲۰۱۶). با این حال، که این دو مؤلفه اثرات متفاوتی بر کارایی عملیاتی شرکت دارند. اول اینکه، حسابرسان با صلاحیت بیشتر (یعنی آن‌هایی که سطح تحصیلات بالاتری دارند) بهتر می‌توانند اطلاعات مربوطه را بدست آورند و تجزیه و تحلیل کنند (لای و لیو^{۱۵}، ۲۰۱۸). از این رو، آن‌ها به احتمال زیاد فرصت‌هایی را برای بهبود کارایی عملیاتی شرکت‌ها از طریق ارزیابی ریسک‌های بالقوه، افزایش صرفه‌جویی در هزینه

1. Kortmann

2. Yeung

3. Samaha

4. Alzeban & Sawanb

5. Othmana

6. Krishnamoorthy and Maletta

7. Ahmed Haji

8. Habib & Azim

9. Sun

10. Cadbury Report

11. Blue Ribbon Committee

12. Petra

13. Sarbanes-Oxley

14. Abbott

15. Lai & Liu

یا افزایش اثربخشی عملیاتی شرکت شناسایی می‌کنند (اندرسون^۱، ۲۰۰۳). دوم، حسابرسان دارای صلاحیت حرفه‌ای می‌توانند بهتر به نیازهای مدیران پاسخ دهند و توصیه‌های سازنده‌ای برای حمایت از تصمیم‌گیری ارائه دهند (چن^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). سوم، استقلال حسابرس می‌تواند هم کیفیت گزارشگری مالی را بهبود بخشد (اگ^۳، ۲۰۱۵؛ دیزورت^۴ و همکاران، ۲۰۰۲) و هم کارایی کنترل داخلی (فدزیل^۵ و همکاران، ۲۰۰۵) که هر دو نیز می‌توانند کارایی عملیاتی شرکت را افزایش دهند (بیدل^۶ و همکاران، ۲۰۰۹؛ چنگ^۷ و همکاران، ۲۰۱۸). از سوی دیگر، حسابرسان مستقل ممکن است فاقد دانش خاص در ارتباط با عملیات شرکت باشند و بنابراین نتوانند توصیه‌های مفیدی را برای بهبود کارایی عملیاتی شرکت به مدیران ارائه دهند. همچنین، افزایش استقلال حسابرس ممکن است مدیران را از به اشتراک گذاشتن اطلاعات با حسابرسان منصرف کند و بر عملکرد مشاوره‌ای آن‌ها تأثیر منفی بگذارد و نقش آن را در بهبود کارایی عملیاتی شرکت تضعیف کند (چن و همکاران، ۲۰۲۰). بنابراین با توجه به نتایج متفاوت نقش حسابرسان بر کارایی عملیاتی شرکت و به منظور پرکردن این خلاء تحقیقاتی، پژوهش حاضر با در نظر گرفتن پنج ویژگی اثربخش کمیته حسابرسی شامل اندازه، استقلال، تخصص مالی، تجربه قبلی و جلسات کمیته حسابرسی به بررسی تأثیر اثربخشی کمیته حسابرسی بر کارایی عملیاتی شرکت می‌پردازد. همچنین از آنجایی که حاکمیت شرکتی مؤثر مانند ساختار مالکیت، می‌تواند مکانیسم‌هایی را برای حمایت از حسابرسان در انجام نقش حرفه‌ای خود ایجاد کند (جیانگ^۸ و همکاران، ۲۰۱۸) و ریسک‌های گزارشگری مالی را از طریق مواردی مانند تقلب کمتر (مک مولن^۹، ۱۹۹۶؛ ابوت و همکاران، ۲۰۰۰)، تجدید ارائه کمتر (مک مولن، ۱۹۹۶؛ ابوت و همکاران، ۲۰۰۰، ۲۰۰۴) و مدیریت سود کمتر (کلین^{۱۰}، ۲۰۰۲؛ ژی^{۱۱} و همکاران، ۲۰۰۳؛ بیدارد^{۱۲} و همکاران، ۲۰۰۴) را کاهش دهد و کیفیت گزارشگری مالی را افزایش دهد و موجب بهبود کارایی عملیاتی شرکت گردد. اگر چه ساختار مالکیت نقش اساسی در ارتقای سیستم راهبری شرکتی و در نتیجه افزایش کارایی و بهره‌وری شرکت ایفا می‌کند (میترا^{۱۳} و همکاران، ۲۰۰۷)، اما برخی شواهد حاکی از وجود رابطه منفی بین مالکیت نهادی و کمیته حسابرسی است (حسن و حجازی^{۱۴}، ۲۰۱۵)، در حالی که برخی دیگر بیانگر وجود رابطه مثبت بین مالکیت نهادی و کمیته حسابرسی است (پوچتا مارتینز و دی‌فوئنتز^{۱۵}، ۲۰۰۷). بنابراین در این پژوهش نیز نقش تعدیلگر ساختار مالکیت بر رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت بررسی می‌گردد.

لذا ضرورت انجام این پژوهش از چند بعد حائز اهمیت است: اول یافته‌های این پژوهش ممکن است مبانی نظری جدیدی در تحقیقات در باره اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت فراهم کند که برای تحقیقات آتی

1. Anderson

2. Chen

3. Ege

4. Dezoort

5. Fadzil

6. Biddle

7. Cheng

8. Jiang

9. McMullen

10. Klein

11. Xie

12. Bédard

13. Mitra

14. Hassan & Hijazi

15. Pucheta-Martínez & De Fuentes

مفید باشد. دوم، کارایی شرکت از اهمیت بالایی برخوردار است زیرا باعث صرفه‌جویی هم در زمان و هم در منابع پولی سازمان می‌شود. این موضوع در دستیابی به اهداف سازمانی در بهترین حالت ممکن کمک می‌کند (گوپتا و رامان^۱، ۲۰۲۱). سوم، اینکه کمیته حسابرسی می‌تواند به طور مستقیم و غیرمستقیم بر تعیین حسابرس و میزان حق الزحمه حسابرس تأثیر بگذارد. اهمیت این موضوع به خصوص در سال‌های اخیر و پس از تشکیل جامعه حسابداران رسمی ایران در کشور ما بیشتر دیده می‌شود زیرا پس از تشکیل جامعه، انحصار بازار کار حسابرسی شکسته شده و رقابت شدیدی بین حسابرسان شکل گرفته است (رجبی و محمدی خشویی، ۱۳۸۷). چهارم، اینکه وجود مالکان نهادی با نظارت و کنترل عملکرد مدیران از اقدامات فرصت‌طلبانه آنان جلوگیری می‌کنند و بدین طریق وجود آنان برای ذینفعان شرکت به خصوص سهامداران بالفعل و بالقوه از اهمیت خاصی برخوردار است. پنجم، به صورت تجربی به تحلیل‌گران مالی، سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان اطلاعات حسابداری نشان داده شود که چه ارتباطی بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت وجود دارد و نقش ساختار مالکیت بر این رابطه چگونه است. پنجم، بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت بعنوان یک پژوهش جدید می‌تواند اطلاعات سودمندتری در مقایسه با تحقیقات پیشین در اختیار فعالان بازار سرمایه کشور قرار دهد. به همین دلایل بررسی این موضوع به عنوان یکی از خلاءهای موجود در تحقیق‌های داخلی در بازار سرمایه ایران، ضروری بنظر می‌رسد.

در ادامه، در بخش دوم مبانی نظری و پیشینه تجربی پژوهش ارائه، در بخش سوم روش پژوهش موضوع حاضر، در بخش چهارم یافته‌های پژوهش و در نهایت در بخش پنجم نتیجه‌گیری و بحث ارائه شده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

کارایی عملیاتی شرکت

مفهوم عملکرد، با کارایی و اثربخشی تعریف شده است، چون اثربخشی بیانگر میزان دستیابی به اهداف است و کارایی به این موضوع اشاره دارد که منابع از نظر اقتصادی، چگونه برای کسب هدف به کار رفته‌اند، لذا می‌توان آن‌ها را دو بعد مهم عملکرد دانست. به عبارت دیگر هم علل داخلی (کارایی) و هم دلایل خارجی (اثربخشی) برای بخش‌های خاص عملکرد، می‌توانند وجود داشته باشند. از این رو، عملکرد تابعی از کارایی و اثربخشی فعالیت‌های صورت گرفته است (نجفی شریعت زاده و همکاران، ۱۳۹۵). پاتل و بانوشالی^۲ (۲۰۱۷) سودآوری را یک عنصر کلیدی کارایی می‌دانند که نشان دهنده استفاده موثر از تمام منابع در یک سازمان است. کلمبو و گریلی^۳ (۲۰۰۵) دریافتند که شرکت‌هایی که دارای سرمایه انسانی بیشتر (به عنوان مثال آموزش عالی یا مهارت بالاتر) هستند، احتمالاً کارآفرینی بالاتری خواهند داشت. هسیو^۴ (۲۰۰۷) نیز معتقد است تا زمانی که سرمایه انسانی توسعه یابد، کارکنان می‌توانند عملکرد شغلی خود را بهبود بخشند که موجب افزایش کارایی و سودمندی شرکت خواهد شد. طبق دیدگاه نئوکلاسیک‌ها، دارایی‌های مشهود منبع اصلی تعیین کارایی مالی است. با این وجود، نمایندگان شرکت‌ها فکر می‌کنند

¹. Gupta & Raman

². Patel & Bhanushali

³. Colombo & Grilli

⁴. Hsu

دارایی‌های نامشهود به همان اندازه برای بهبود عملکرد مالی بسیار مهم هستند (دئوم^۱، ۲۰۰۱). کارایی عملیاتی برای سازمان‌های تجاری یک نیاز ضروری است (حبیب و همکاران، ۲۰۲۲)، زیرا آن‌ها را قادر می‌سازد قیمت‌های رقابتی را به مشتریان ارائه دهند. تحقیقات نشان می‌دهد که کارایی در تعیین عملکرد یک شرکت حیاتی است (هاندویو^۲ و همکاران، ۲۰۲۳).

یکی از روش‌های محاسبه کارایی عملیات شرکت، استفاده از رویکرد تجزیه و تحلیل مرز تصادفی^۳ می‌باشد. مطابق با این رویکرد، امتیازات کارایی عملیاتی پیش‌بینی‌شده یا خروجی‌گرا هستند یا ورودی‌گرا. تحت معیار خروجی‌گرا، شرکت‌ها اگر بتوانند با استفاده از ورودی‌های داده شده به حداکثر بازده دست یابند، کارآمد هستند. در حالی که معیار ورودی‌گرا بدین ترتیب است که شرکت‌های کارآمد شرکت‌هایی هستند که می‌توانند از حداقل ورودی‌ها برای تولید سطح معینی از بازده استفاده کنند. از این رو، تحت روش تجزیه و تحلیل مرز تصادفی، شرکت‌هایی که در مرز تولید فعالیت می‌کنند، شرکت‌های کارآمد یا "بهترین روش" نامیده می‌شوند، زیرا آن‌ها قادر به دستیابی به بهره‌وری مطلوب در استفاده از منابع خود هستند (طاهیر^۴ و همکاران، ۲۰۰۸). همفری^۵ (۱۹۸۵) برای بررسی موسسات مالی، دو رویکرد کلی یعنی رویکرد تولید و رویکرد واسطه‌گری را مطرح نمود. سیلی و لیندلی^۶ (۱۹۷۷) رویکرد واسطه‌گری را در مورد شرکت‌های مالی به عنوان واسطه مالی ارائه دادند که در آن شرکت‌ها از ورودی‌های مختلفی از قبیل نیروی کار، سرمایه مالی و سرمایه فیزیکی، یعنی دارایی‌های ثابت و محصول تولید در شکل وام و سرمایه‌گذاری استفاده می‌کنند. بنستون^۷ (۱۹۶۵) رویکرد تولید را مطرح نمود که در آن ورودی و خروجی شرکت براساس مقادیر فیزیکی مانند تعداد حساب‌های باز شده برای تأمین سپرده‌های مالی و وام تعیین می‌گردد. وظیفه واسطه‌گری مالی زمانی اتفاق می‌افتد که موسسات مالی، سپرده‌های جمع‌آوری‌شده از مشتریان را به وام‌های پرداختی به وام‌گیرندگان و سرمایه‌گذاری‌های تبدیل کنند. این فرایند تسهیل مخارج متحمل شده را به نیروی کار، دارایی‌های ثابت و صندوق‌های سرمایه‌گذاری فراهم می‌کند (گوپتا و رامان، ۲۰۲۱). مطالعات پیشین از درآمد فروش به عنوان متغیر خروجی برای اندازه‌گیری کارایی عملیاتی استفاده نمودند زیرا درآمد فروش منبع اولیه سود و جریان وجه نقد ایجاد شده ناشی از فعالیت‌های شرکت است (ورما^۸، ۱۹۹۳، ثور^۹ و همکاران، ۱۹۹۴، دمرجیان^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۲). بایک^{۱۱} و همکاران (۲۰۱۳) جهت اندازه‌گیری کارایی عملیاتی شرکت، اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات، بهای تمام شده کالای فروش رفته، هزینه‌های عمومی و اداری و فروش را به عنوان متغیرهای ورودی و فروش به عنوان متغیر خروجی در نظر گرفت. دمرجیان و همکاران (۲۰۱۳) اجاره عملیاتی، هزینه‌های تحقیق و توسعه، سرقفلی و دارایی‌های نامشهود را به عنوان متغیرهای ورودی مدل بایک و همکاران (۲۰۱۳) اضافه نمود. چنگ و همکاران (۲۰۱۸) برای اندازه‌گیری کارایی عملیاتی شرکت از هفت متغیر استفاده نمودند: (۱) خالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات، (۲) بهای تمام شده کالای

1. Daum

2. Handoyo

3. Stochastic frontier analysis (SFA)

4. Tahir

5. Humphrey

6. Sealey and Lindley

7. Benston

8. Verma

9. Thore

10. Demerjian

11. Baik

فروش رفته ۳) هزینه‌های عمومی و اداری و فروش، ۴) اجاره عملیاتی، ۵) هزینه تحقیق و توسعه ۶) سرفعلی خریداری شده و ۷) سایر دارایی‌ها. این هفت متغیر بطور کلی تصمیمات مدیریت را برای ایجاد درآمد در بر می‌گیرد. در این پژوهش برای اندازه‌گیری کارایی عملیاتی شرکت از الگوی ارائه شده توسط چن و همکاران (۲۰۲۰) استفاده است که در بخش بعدی تشریح می‌گردد.

کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی

کمیته حسابرسی یکی از بنیادی‌ترین مفاهیمی است که در سال‌های اخیر و به ویژه پس از رسوایی‌های مالی شرکت‌های بزرگ کانون توجه نهادهای قانون‌گذار و حرفه‌ای کشورهای توسعه یافته قرار گرفته است. این کمیته مسئول نظارت بر راهبری شرکتی، فرآیند گزارشگری مالی، ساختار کنترل داخلی، عملکرد حسابرس داخلی و فعالیت‌های حسابرس مستقل است و به نیابت از هیات‌مدیره و نیز از طریق اطمینان‌بخشی نسبت به وظیفه پاسخ‌گویی شرکت، از سهامداران حمایت می‌کند. به عبارت دیگر، کمیته حسابرسی بر موضوعات با اهمیت گزارشگری مالی نظارت کرده، رعایت استانداردهای حسابداری را کنترل می‌کند و اطمینان حاصل می‌کند که کلیه اطلاعات لازم برای تصمیم‌گیری افشا شده باشد (موسوی و دستگیر، ۱۳۹۹). ویژگی‌های کمیته حسابرسی از قبیل استقلال، اندازه، تعداد جلسات و مهارت اعضای کمیته برای اثربخشی کمیته حسابرسی اهمیت زیادی دارند. مطالعات پیشین اظهار داشتند که ویژگی‌های واقعی کمیته حسابرسی برای اثربخش بودن کمیته در انجام وظایفش حیاتی می‌باشد (سماها و همکاران، ۲۰۱۵؛ الزبان و ساوان، ۲۰۱۵ و عثمان و همکاران، ۲۰۱۴). آلودات^۱ و همکاران (۲۰۲۲) شواهدی را از اردن گزارش کرد که نشان می‌دهد توانمندی و قدرت کمیته حسابرسی، هزینه‌های نمایندگی را کاهش می‌دهد، که بر عملکرد شرکت تاثیر مثبتی دارد. از سوی دیگر، تجربه کاری، توانایی حسابرس را در زمینه حسابرسی بهبود می‌بخشد. تجربه کاری حسابرس روی مقدار زمان و تعداد کارهایی که باید توسط حسابرس انجام شود، تأثیر می‌گذارد و هر دوی این موارد تخصص حسابرس را در انجام حسابرسی افزایش می‌دهد (زحمتکش و رضازاده، ۲۰۱۷). تجربه بیشتر در صنعت صاحبکار، باعث تسریع در کار حسابرسی می‌گردد. با افزایش سرعت در انجام کار حسابرسی، هزینه‌های مرتبط نیز کاهش خواهد یافت (پورطاهر اقدم و همکاران، ۱۴۰۲). همچنین براساس نتایج تحقیقات پیشین تخصص و تجربه حسابرس باعث افزایش نقش نظارتی، کاهش مشکلات نمایندگی و افزایش عملکرد (آلودات و همکاران، ۲۰۲۳)، جلوگیری از مدیریت سود (راندال^۲ و همکاران، ۲۰۱۹)، کاهش مدیریت سود (کلین، ۲۰۰۲) و افزایش سطح افشا (منگنا و پیک^۳، ۲۰۰۵) می‌گردد. بدارد^۴ و همکاران (۲۰۰۴) معتقدند کمیته‌های حسابرسی بزرگ (از نظر اندازه)، قدرت مورد نیاز، تنوع تخصص و نگرش برای اطمینان از وجود نظارت مؤثر را دارند. طبق تئوری علامت‌دهی، کمیته حسابرسی بزرگ به منزله سیگنالی از قابلیت اتکا فرایندهای داخلی برای بازار عمل می‌کنند و ریسک و هزینه سرمایه را برای سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان کاهش می‌دهد (لورسا^۵ و همکاران، ۲۰۱۱). اعضای مستقل کمیته حسابرسی، هیات‌مدیره و مدیران ارشد شرکت را به چالش می‌کشاند و قضاوت‌های مستقلی را برای بهبود فرایندهای نظارت داخلی انجام می‌دهند و

^۱. Alodat

^۲. Randall

^۳. Mangena & Pike

^۴. Bedard

^۵. Lorca

در نتیجه، اطلاعات نامتقارن بین مشارکت‌کنندگان در بازار و مدیران داخلی کاهش می‌یابد (مانرو و بکبای^۱، ۲۰۰۸).

ساختار مالکیت و کارایی عملیاتی

در ادبیات راهبری شرکتی، سهامداران نهادی به عنوان یکی از سازوکارهای برون سازمانی موثر بر نظارت شرکت شناخته می‌شوند. این گروه از فعالان بازار با توجه به برخورداری از دانش و تخصص کافی، دسترسی به کانال‌های ارتباطی موثر و انگیزه الزم برای نظارت بر عملکرد مدیریت، می‌توانند نقش اساسی در ارتقای سیستم راهبری شرکتی و در نتیجه افزایش کارایی و بهره‌وری شرکت ایفا کنند (میترا و همکاران، ۲۰۰۷). برخی دیدگاه‌های موجود، سهامداران نهادی بزرگ را از مکانیزم‌های با اهمیت راهبری شرکتی می‌دانند که می‌توانند به واسطه نفوذ چشم‌گیر بر مدیریت شرکت نظارت داشته و در جهت همسو کردن منافع مدیران و سهامداران گام بردارند از طرفی، وظیفه کمیته حسابرسی کمک به هیات مدیره در نظارت بر سلامت صورت‌های مالی و کنترل داخلی شرکت، رعایت الزامات قانونی و مقرراتی و نیز استانداردها و خط‌مشی‌های اخلاقی شرکت، شایستگی و استقلال حسابرس مستقل شرکت و عملکرد حسابرسان داخلی و حسابرسان مستقل و تهیه گزارش‌های کمیته حسابرسی می‌باشد. سهامداران نهادی ممکن است از نفوذ بالای خود و تأثیر بر هیات مدیره شرکت‌ها جهت دستیابی به اطلاعات خصوصی که در دسترس سهامداران اقلیت نیست، بهره‌برند؛ در نتیجه آن‌ها ممکن است تمایل چندانی به داشتن کمیته‌های حسابرسی اثربخش نداشته باشند؛ زیرا عدم تقارن اطلاعاتی و تضاد منافع بین مدیران و این سهامداران می‌تواند از طریق توافق مستقیم بین آن‌ها حل شود (فرزان کیان و حسنی، ۱۳۹۹).

پیشینه پژوهش

الشریف^۲ (۲۰۲۴) تأثیر ساختار مالکیت را بر پایداری مالی با استفاده از اطلاعات ۱۰۲ شرکت غیرمالی عربستان سعودی در بازه زمانی ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۲ بررسی نمود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که مالکیت نهادی و خانوادگی تأثیر مثبت و قوی بر پایداری مالی دارد. این تأثیر مثبت حاکی از آن است که نظارت قوی و دقیق سهام‌داران خانوادگی و سرمایه‌گذاران نهادی می‌تواند ثبات مدیریتی را خنثی کند، هزینه‌های نمایندگی را کاهش دهد و راه را برای پایداری مالی هموار کند. اما، تأثیر مالکیت دولتی ناچیز به نظر می‌رسد، در حالی که مالکیت مدیریتی تأثیر منفی و قوی بر پایداری مالی دارد. اثر منفی نشان می‌دهد که مالکیت مدیریتی ممکن است برای کارایی سازمانی معکوس باشد.

هاندیو و همکاران (۲۰۲۳) در مطالعه‌ای تأثیر استراتژی کسب‌وکار، کارایی عملیاتی و ساختار مالکیت را بر عملکرد تولید در بورس اوراق بهادار اندونزی بررسی کردند. یافته‌ها نشان می‌دهد که استراتژی کسب‌وکار، کارایی عملیاتی و ساختار مالکیت به طور مثبت و قابل توجهی بر عملکرد تولید تأثیر می‌گذارد. با افزایش رقابت تجاری، کارایی عملیاتی در تولید بیشتر است. تحت رقابت شدید تجاری، شرکت‌های تولیدی با مالکیت خارجی نسبت به مالکیت داخلی مزیت‌های رقابتی بیشتری دارند. شرکت‌های تولیدی که استراتژی‌های تجاری پیش‌گیرانه را اتخاذ می‌کنند (مهاجمان و تحلیل‌گران) به طور قابل توجهی بهتر از شرکت‌هایی با استراتژی‌های دفاعی (مدافعان و منفعلان) عمل می‌کنند.

¹. Munro & Buckley

². Alshareef

ایمدیک^۱ و همکاران (۲۰۲۳) در مطالعه‌ای بررسی کردند که آیا ارزیابی حسابرسان و گزارش کنترل داخلی گزارشگری مالی شرکت‌ها بر کارایی عملیاتی شرکت تأثیر می‌گذارد یا خیر؟. نتایج نشان داد که شرکت‌های کوچک دارای حسابرسی کنترل داخلی گزارشگری مالی هستند، نسبت به شرکت‌های کوچکی که فقط گزارش‌های مدیریتی کنترل داخلی گزارشگری مالی دارند، حتی پس از کنترل قدرت کنترل داخلی، کارایی عملیاتی بالاتر و معنادارتری دارند. آن‌ها نشان دادند این اثر از طریق بهبود در گردش موجودی‌ها و نوآوری و از طریق افزایش نسبی سهم بازار محصول آشکار می‌شود. همچنین آن‌ها دریافتند که حسابرسی کنترل داخلی گزارشگری مالی با کارایی کمتری در هزینه‌های عمومی، اداری و فروش مرتبط است.

بوشناک^۲ (۲۰۲۳) تأثیر ساختار مالکیت بر عملکرد شرکت‌های بورسی عربستان را بررسی کرد. نتایج نشان داد که ساختار مالکیت از قبیل مالکیت دولتی، نهادی، داخلی و خارجی (باستثنای مالکیت خانوادگی) بر عملکرد شرکت با معیارهای مبتنی بر حسابداری و بازار تأثیر مثبت دارند. یافته‌ها از نظریه وابستگی به منابع، نظریه نمایندگی و فرضیه همسویی استراتژیک پشتیبانی می‌کنند.

کاسل^۳ (۲۰۲۱) رابطه بین مالکیت مدیریتی و عملکرد عملیاتی را برای شرکت‌هایی که در یک خرید اهرمی خریداری شده‌اند، بررسی کرد. نتایج نشان می‌دهد که بین سهام مالکیت مدیرعامل پس از خرید و بهبود سودآوری شرکت رابطه بالایی وجود دارد. این نتیجه از نظر اقتصادی برای تغییرات در سهام مالکیت در زمان ابقای مدیرعامل قوی‌تر است.

چن و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی نقش حسابرسی داخلی بر کارایی عملیاتی شرکت در شرکت‌های چینی پرداختند. آن‌ها دریافتند که کیفیت حسابرسی داخلی رابطه مستقیم با کارایی عملیاتی شرکت دارد. آن‌ها همچنین نشان دادند که صلاحیت حسابرس داخلی کارایی عملیاتی شرکت را بهبود می‌بخشد اما رابطه بین استقلال حسابرس داخلی و کارایی عملیاتی شرکت معنادار نمی‌باشد. علاوه بر این، نتایج نشان داد که کیفیت حسابرسی داخلی با وجود حاکمیت شرکتی موثر در سطح شرکت و مالکان نهادی در سطح استان فقط می‌تواند بطور معناداری کارایی عملیاتی شرکت را بهبود بدهد.

الموسالی^۴ و همکاران (۲۰۱۹) پژوهشی را با عنوان، ساختار مالکیت و اثربخشی کمیته حسابرسی، کشورهای حوزه خلیج فارس، با استفاده از ۱۱۹ شرکت به روش رگرسیون حداقل مربعات معمولی با داده‌های تلفیقی مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که مالکیت نهادی، مالکیت خانوادگی و مالکیت دولتی بر اثربخشی کمیته حسابرسی تأثیر مثبت دارد و به عنوان مکمل اثربخشی کمیته حسابرسی عمل می‌کنند.

ژئو^۵ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی رابطه ویژگی‌های هیات مدیره و کمیته حسابرسی با عملکرد شرکت در بورس اوراق بهادار آتن در بازه زمانی ۲۰۰۸ الی ۲۰۱۲ پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که شرکت‌های با اندازه هیات مدیره بزرگتر عملکرد بهتری دارند، اما شرکت‌های دارای اعضای مستقل بیشتر در هیات مدیره، عملکرد

^۱. Imdieke

^۲. Boshnak

^۳. Cassel

^۴. Al-Musali

^۵. Zhou

ضعیف‌تری دارند. همچنین آن‌ها نتوانستند رابطه‌ای بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و عملکرد شرکت بیابند. علاوه بر این، نتایج حاکی از آن است که بین استقلال هیات مدیره و عملکرد آتی شرکت رابطه‌ی منفی وجود ندارد.

ون و ریو^۱ (۲۰۱۷) به بررسی رابطه بین ساختار مالکیت و کارایی عملیاتی در شرکت‌های تولیدی کره‌ای طی سال‌های ۲۰۰۲-۲۰۱۳ پرداختند. آن‌ها دوره نمونه خود را به سه دوره فرعی تقسیم کردند: پیش از بحران (۲۰۰۲-۲۰۰۷)، اواسط بحران (۲۰۰۸-۲۰۱۰) و پس از بحران (۲۰۱۱-۲۰۱۳). نتایج پژوهش نشان داد: اول، کارایی عملیاتی در دوره پس از بحران بیشتر از دوره قبل از بحران بود. دوم، مالکیت سهام توسط سهامداران عمده و اعضای هیات مدیره با کارایی عملیاتی رابطه مثبت دارد. سوم، شرکت‌های تولیدی با مالکیت بسیار متمرکز، نمرات کارایی بالاتری در دوره قبل از بحران داشتند. چهارم، شرکت‌هایی که اعضای هیات مدیره آن سهام بیشتری داشتند، در طول بحران کارایی عملیاتی را بهبود بخشیدند. پنجم، سرمایه‌گذاران خارجی بعد از بحران اقتصادی ۲۰۰۸ بر کارایی عملیاتی شرکت‌ها تأثیر مثبتی داشتند.

پورطاهر اقدم و همکاران (۱۴۰۲) به تبیین روابط میان کیفیت حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت با در نظر گرفتن معیار تخصص حسابرس در صنعت و حق الزحمه حسابرسی برای ۱۰۸ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار طی بازه زمانی ۱۳۹۰ لغایت ۱۳۹۹ و با بکارگیری مدل پانل ایستا پرداختند. طبق نتایج تخمین مدل، زیر بخش‌های ویژگی‌های کیفیت حسابرسی شامل تخصص حسابرس در صنعت و حق الزحمه حسابرسی بر کارایی عملیاتی شرکت‌های بورسی معنی‌دار می‌باشند، به عبارتی در صورتی که تخصص حسابرس یک واحد افزایش یابد، کارایی عملیاتی شرکت‌ها ۳۵ واحد افزایش می‌یابد و اگر حق‌الزحمه حسابرسی بعنوان شاخص کیفیت حسابرسی یک واحد افزایش یابد، کارایی عملیاتی شرکت‌ها ۲ واحد افزایش می‌یابد. با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان پیش‌بینی کرد، مؤسسات حسابرسی با اندازه بزرگ‌تر (مانند سازمان حسابرسی) نسبت به سایر مؤسسات، باعث افزایش قابلیت اتکای اقلام تعهدی واحدهای تجاری می‌شوند.

فرزان کیان و حسنی (۱۳۹۹) در پژوهشی به تحلیل رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و مکانیسم‌های مدیریتی و مالکیتی نظام راهبری شرکتی در ۱۹۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۶ ساله از ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶ پرداختند. نتایج پژوهش بیانگر این است که از بین ویژگی‌های مورد بررسی در زمینه هیات‌مدیره در این پژوهش تنها رهبری هیات‌مدیره تأثیر معنی‌دار و مستقیم بر اثربخشی کمیته حسابرسی شرکت‌ها دارد که این موضوع حاکی از برقراری رابطه مکمل بین این دو مؤلفه راهبری شرکتی است؛ اما تخصص مالی اعضای هیات‌مدیره و استقلال هیات‌مدیره تأثیر معنی‌داری بر اثربخشی کمیته حسابرسی شرکت‌ها ندارند. همچنین هر دو معیار ساختار مالکیت شامل مالکیت نهادی و مالکیت عمده تأثیر معنی‌دار و معکوس بر اثربخشی کمیته حسابرسی شرکت‌ها دارند که این موضوع حاکی از برقراری رابطه جانشینی بین این مؤلفه‌های راهبری شرکتی است.

موسوی و دستگیر (۱۳۹۹) در پژوهشی تأثیر ساختار مالکیت بر اثربخشی کمیته حسابرسی در نمونه‌ای متشکل از ۱۸۴ شرکت از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را بررسی کردند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که مالکیت متمرکز، مالکیت دولتی و مالکیت نهادی بر اثربخشی کمیته حسابرسی تأثیر معناداری ندارد.

^۱. Won & Ryu

خوئینی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و معیارهای عملکرد شرکت‌ها در نمونه‌ای متشکل از ۹۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۳ پرداختند. نتایج پژوهش بیانگر این است که بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی شامل استقلال و تخصص حسابداری اعضای آن با معیارهای عملکرد شامل نرخ بازده دارایی، نرخ بازده حقوق صاحبان سهام و نسبت کیوتوبین ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مبانی نظری و تجربی، فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر و مدل مفهومی مطابق شکل ۱ تدوین شده است:

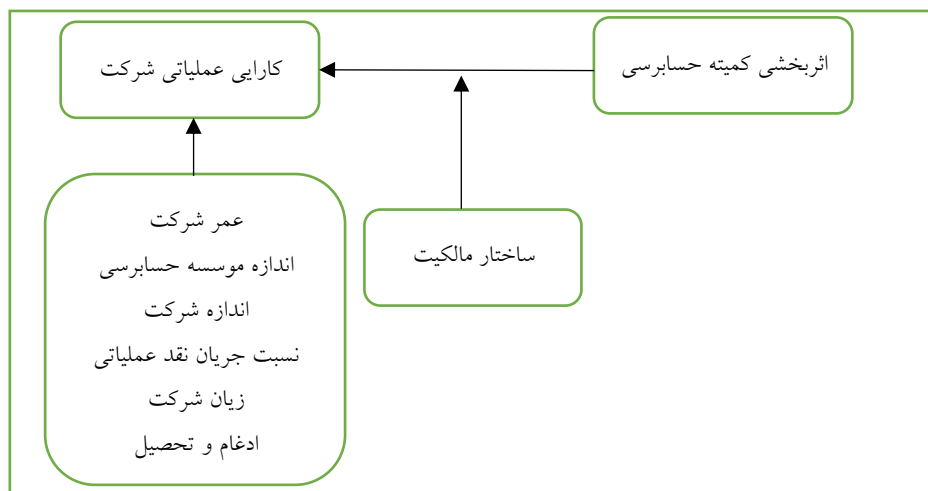
فرضیه اول: اثربخشی کمیته حسابرسی بر کارایی عملیاتی شرکت تأثیر معناداری دارد.

فرضیه دوم: مالکیت نهادی بر کارایی عملیاتی شرکت تأثیر معناداری دارد.

فرضیه سوم: مالکیت مدیریتی بر کارایی عملیاتی شرکت تأثیر معناداری دارد.

فرضیه چهارم: مالکیت نهادی بر رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت تأثیر معناداری دارد.

فرضیه پنجم: مالکیت مدیریتی بر رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت تأثیر معناداری دارد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر نتیجه اجرای پژوهش، کاربردی و از نظر هدف پژوهش، تحلیلی و از نوع همبستگی است، زیرا به موجب آن سعی می‌شود رابطه و تاثیر چند متغیر بر یکدیگر مورد بررسی قرار گیرد. از نظر زمان اجرای پژوهش، گذشته‌نگر است، زیرا اطلاعات مربوط به رویدادهای گذشته اعضای نمونه در آن استفاده شده است. از نظر منطق اجرای پژوهش، استقرایی است، زیرا به موجب آن کوشش می‌شود تا بر اساس مشاهداتی محدود (نمونه) نتیجه به کل جامعه تعمیم داده شود. از نظر ماهیت داده، یک پژوهش کمی است. زیرا متغیرهای پژوهش اندازه‌گیری شده و بصورت اعداد ارقام مورد استفاده قرار گرفته‌اند. جامعه آماری این پژوهش شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، و برای دوره زمانی ۱۳۹۵ الی ۱۴۰۱ می‌باشد. به دلیل گستردگی و حجم آماری جامعه و وجود برخی ناهماهنگی‌ها میان اعضاء جامعه، برای انتخاب نمونه آماری به روش حذف سیستماتیک استفاده شده است. بدین

منظور از بین جامعه آماری تعداد ۱۲۰ شرکت (۸۴۰ سال- شرکت) به عنوان شرکت‌های نمونه جهت برآورد مدل‌ها و آزمون فرضیه‌ها انتخاب شده است و برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش، از نرم‌افزار Excel نسخه ۲۰۱۰ و EViews در سطح معناداری ۵٪ استفاده شده است.

متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته: کارایی عملیاتی شرکت (OEFF)

مطابق چن و همکاران (۲۰۲۰) برای اندازه‌گیری کارایی عملیاتی شرکت از هفت معیار خالص دارایی‌های ثابت، خالص موجودی‌ها، بهای تمام شده کالای فروش رفته، هزینه‌های عمومی، اداری و فروش، هزینه‌های تحقیق و توسعه، خالص سرفق‌لی و خالص دارایی‌های نامشهود که براساس تحلیل پوششی داده‌ها از صفر تا یک مرتب می‌شوند، استفاده شده است. مقادیر بالاتر بیانگر کارایی عملیاتی بالاتر شرکت می‌باشد.

متغیر مستقل: اثربخشی کمیته حسابرسی (ACSCORE)

در این پژوهش به پیروی از آگیه منسه^۱ (۲۰۱۹) برای اندازه‌گیری اثربخشی کمیته حسابرسی از مجموع ۵ متغیر زیر استفاده می‌شود و بر حداکثر امتیاز ممکن هر شرکت تقسیم می‌گردد که از صفر تا یک خواهد بود و امتیاز بالاتر نشانگر اثربخشی بیشتر کمیته حسابرسی است.

- اندازه کمیته حسابرسی: اگر میانگین تعداد اعضای کمیته حسابرسی مساوی یا بیشتر از میانگین نمونه باشد، یک و در غیر اینصورت صفر داده می‌شود.
- استقلال کمیته حسابرسی: اگر در کمیته حسابرسی حداقل یک عضو غیرموظف باشد، یک و در غیر اینصورت به آن صفر داده می‌شود.
- تخصص مالی کمیته حسابرسی: اگر درصد متخصصین مالی اعضای کمیته حسابرسی مساوی یا بزرگتر از میانگین نمونه باشد، یک و در غیر اینصورت به آن صفر داده می‌شود.
- تجربه قبلی: اگر در کمیته حسابرسی حداقل یکی از اعضا دارای تجربه قبلی در کمیته حسابرسی داشته باشد، یک و در غیر اینصورت به آن صفر داده می‌شود.
- جلسات کمیته حسابرسی: اگر درصد جلسات کمیته حسابرسی مساوی یا بزرگتر از میانگین نمونه باشد، یک و در غیر اینصورت به آن صفر داده می‌شود.

متغیر تعدیلگر: ساختار مالکیت

در این پژوهش برای اندازه‌گیری ساختار مالکیت از دو شاخص مالکیت نهادی و مالکیت مدیریتی استفاده می‌شود.

الف: مالکیت نهادی (INSTOWN) که از طریق رابطه (۱) محاسبه می‌گردد:

$$INSTOWN_{it} = \frac{\text{مجموع سهام در اختیار مالکان نهادی}}{\text{کل سهام منتشره توسط شرکت}} \quad (1)$$

ب: مالکیت مدیریتی (MANOWN) که از طریق رابطه (۲) محاسبه می‌گردد:

$$MANOWN_{it} = \frac{\text{مجموع سهام در اختیار هیات مدیره}}{\text{کل سهام منتشره توسط شرکت}} \quad (2)$$

^۱. Agyei-Mensah

متغیرهای کنترلی

- **عمر شرکت (AGE):** عبارت است لگاریتم طبیعی تعداد سال‌هایی که شرکت در بورس پذیرفته شده است.
- **اندازه موسسه حسابرسی (Baudit):** یک متغیر دو ارزشی است بدین صورت که اگر توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شده است عدد ۱ می‌گیرد و در غیر اینصورت برابر صفر است.
- **نسبت جریان نقد عملیاتی (CFO):** عبارت است از نسبت جریان نقد عملیاتی (مستخرج از صورت گردش وجه نقد) به مجموع دارایی‌های شرکت در پایان سال مالی.
- **زیان (LOSS):** یک متغیر دو ارزشی است بدین صورت که اگر شرکت در پایان سال مالی زیان داشته باشد، عدد ۱ می‌گیرد و در غیر اینصورت برابر صفر است.
- **ادغام و تحصیل (M&A):** یک متغیر دو ارزشی است بدین صورت که اگر شرکت درگیر ادغام یا تحصیل (سرمایه‌گذاری در شرکت‌های فرعی) بوده و یا در سال مالی تجدید ساختار کرده است، عدد ۱ می‌گیرد و در غیر اینصورت برابر صفر است.
- **اندازه شرکت (SIZE):** عبارت است از لگاریتم مجموع ارزش دفتری دارایی‌ها در پایان سال.

مدل پژوهش

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل رگرسیونی چند متغیره مدل (۱) استفاده می‌شود.

مدل (۱)

$$OEFF_{it} = \beta_0 + \beta_1 ACSCORE_{it} + \beta_2 INSTOWN_{it} + \beta_3 MANOWN_{it} + \beta_4 ACSCORE * INSTOWN_{it} + \beta_5 ACSCORE * MANOWN_{it} + \beta_6 AGE_{it} + \beta_7 Baudit_{it} + \beta_8 CFO_{it} + \beta_9 LOSS_{it} + \beta_{10} M\&A_{it} + \beta_{11} SIZE_{it} + \varepsilon_{it}$$

یافته‌های پژوهش

آماره توصیفی شمایی کلی از وضعیت توزیع داده‌های پژوهش ارائه می‌کنند. جدول ۱ آمار توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱. آماره‌های توصیفی پژوهش

متغیرها	میانگین	میان	حداکثر	حداقل	انحراف معیار	چولگی
اثربخشی کمیته حسابرسی	۰/۶۶۰	۰/۸۰۰	۱	۰/۲۰۰	۰/۲۷۰	۰/۱۶۰
مالکیت نهادی	۰/۳۳۰	۰/۲۳۰	۰/۹۵۰	۰/۱۰۰	۰/۲۲۰	۰/۱۰۰
مالکیت مدیریتی	۰/۱۶۰	۰/۱۷۰	۰/۲۵۰	۰/۰۶۰	۰/۰۴۰	-۰/۶۱۰
مالکیت نهادی* اثربخشی کمیته حسابرسی	۰/۲۲۰	۰/۱۷۰	۰/۹۴۰	۰/۰۱۰	۰/۱۸۰	۰/۳۹۰
مالکیت مدیریتی* اثربخشی کمیته حسابرسی	۰/۱۰۰	۰/۱۰۰	۰/۳۸۰	۰/۰۱۰	۰/۰۵۰	۰/۱۸۰
جریان نقد عملیاتی	۰/۱۰۰	۰/۰۸۰	۰/۴۴۰	-۰/۰۶۰	۰/۰۹۰	۰/۰۷۰
لگاریتم عمر شرکت	۱/۱۸۰	۱/۲۰۰	۱/۴۴۰	۰/۹۰۰	۰/۱۶۰	-۰/۲۱۰
اندازه شرکت	۶/۷۵۰	۶/۵۳۰	۹/۲۶۰	۴/۴۶۰	۰/۶۵۰	۰/۲۹۰
مشاهدات	۸۴۰	۸۴۰	۸۴۰	۸۴۰	۸۴۰	۸۴۰

همان‌طور که در جدول ۱ نشان داده شده است میانگین اثربخشی کمیته حسابرسی ۰/۶۶۰ بوده که نشان می‌دهد به طور متوسط معیارهای کمیته حسابرسی شامل اندازه کمیته حسابرسی، استقلال کمیته حسابرسی، تخصص مالی کمیته حسابرسی، تجربه قبلی و جلسات کمیته حسابرسی در اکثر شرکت‌ها به صورت اثربخش وجود داشته و تا ۰/۶۶۰ کارایی لازم را دارند. همچنین میانگین مالکیت نهادی ۰/۳۳۰ می‌باشد که نشان می‌دهد به طور متوسط ۰/۳۳۰ سهام شرکت‌های نمونه دست مالکان نهادی مثل بیمه‌ها و بانک و موسسات وابسته می‌باشد. میانگین مالکیت مدیریتی نیز بیانگر این موضوع است به طور متوسط ۰/۱۶۰ سهام شرکت‌ها در دست مدیران آنها می‌باشد و حداقل سهام در دست مالکان مدیریتی نیز ۰/۰۶۰ می‌باشد. در بین متغیرهای پژوهش، مالکیت مدیریتی (۰/۰۴۰) و اندازه شرکت (۰/۶۵۰) به ترتیب دارای کمترین و بیشترین میزان پراکندگی می‌باشند.

جدول ۲. آمار توصیفی متغیرهای کیفی (کد ۰ و ۱)

متغیرهای کیفی	فراوانی کد ۱	فراوانی کد ۰	درصد فراوانی کد ۱	درصد فراوانی کد ۰
کارایی عملیاتی	۶۷۲	۱۶۸	۰/۸۰	۰/۲۰
اندازه حسابرسی	۳۲۴	۵۱۶	۰/۳۸	۰/۶۲
زیان شرکت	۱۳۰	۷۱۰	۰/۱۵	۰/۸۵
تحصیل/ادغام	۳۰۸	۵۳۲	۰/۳۷	۰/۶۳

جدول ۲ آمار توصیفی متغیرهای کیفی را نشان می‌دهد. فراوانی متغیرهای دوجبهی نشان می‌دهد شرکت‌هایی که دارای کارایی عملیاتی بالایی هستند شامل ۶۷۲ مشاهده می‌باشد که به آنها کد ۱ اختصاص داده شد و درصد فراوانی آنها نیز حدوداً ۰/۸۰ می‌باشد. در سایر شرکت‌ها نیز که کارایی پایین‌تری دارند، فراوانی آنها ۱۶۸ مشاهده و درصد فراوانی آنها نیز ۰/۲۰ می‌باشد. همچنین فراوانی شرکت‌هایی که صورت‌های مالی آنها توسط سازمان حسابرسی مورد حسابرسی قرار گرفته است و یا حسابرسی منتخب آنها جهت حسابرسی سالانه این موسسه بزرگ حسابرسی بوده است، شامل ۳۲۴ مشاهده می‌باشد که به آنها کد ۱ اختصاص داده شد و درصد فراوانی آنها نیز حدوداً ۰/۳۸ می‌باشد.

نتایج برآورد مدل‌های پژوهش

قبل از برازش مدل‌های پژوهش لازم است تا آزمون چاو یا F لیمر به منظور بررسی استفاده از روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت در مقابل روش داده‌های ترکیبی برای مدل‌های مزبور انجام شود. نتایج حاصل آزمون F لیمر برای مدل‌های پژوهش در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳. نتایج آزمون F لیمر یا چاو (همسانی عرض از مبدأهای مقاطع)

آزمون چاو	آماره F	$p-v$	نتیجه آزمون	نوع و نتیجه آزمون
H_0 : یکسانی عرض از مبدأهای مقاطع	۲۳/۵۶۰	۰/۰۰۰	H_0 رد می‌شود	داده‌های تابلویی
آزمون هاسمن	$Chi.sq$	$p.v$	نتیجه آزمون	نوع و نتیجه آزمون
وجود ارتباط بین متغیر مستقل و خطای تخمین	۳۴/۷۳۰	۰/۰۰۰	H_0 رد می‌شود	اثرات ثابت

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، آماره‌ی F در مدل‌های پژوهش در سطح خطای ۵ درصد معنی‌دار است، بنابراین، آزمون چاو، مشابه بودن عرض از مبدا در تمام دوره‌ها را به طور قوی رد کرده است. از این رو، در این آزمون از داده‌های تابلویی استفاده می‌شود. در مرحله‌ی بعد، روش اثرات ثابت در مقابل روش اثرات تصادفی آزمون می‌شود. برای این کار از آزمون‌ها سمن استفاده شده است. با توجه به اینکه آماره‌ی محاسباتی آزمون‌ها سمن برای مدل تحقیق در سطح خطای ۵ درصد معنی‌دار شده است. بنابراین، برای برآورد مدل پژوهش از روش اثرات ثابت استفاده خواهد شد.

نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

در رگرسیون لاجیت با رویکرد تلفیقی دو معیار برای بررسی نکویی برازش استفاده می‌شود که مهمترین آن‌ها LR است. این معیار مانند آماره F رگرسیون معمولی عمل می‌کند. مقدار χ^2 مربوط به این آماره با درجه آزادی هفت، در جدول ۴ برابر ۹۷/۷۱۰ است و احتمال مربوط به آن کمتر از ۰.۵٪ است. بنابراین، فرص عدم معناداری مدل رد می‌شود و مدل معنادار و قابل تکیه است. معیار دیگری که برای ارزیابی به کار می‌رود نسبت راست‌نمایی یا Log likelihood است. مقدار این آماره منفی است و هر چه قدر مطلق آن بزرگتر باشد، حاکی از مناسب بودن مدل است. مقدار به دست آمده برای این مدل عدد ۳۷۱/۴۸۰ و بیش از ۵- است؛ بنابراین، بر این اساس نیز مدل معنادار و قابل اعتماد است.

جدول ۴. نتایج آزمون مدل پژوهش در سطح داده‌های ترکیبی به روش لاجیت

$OFF = \beta_0 + \beta_1 Acsore + \beta_2 instown + \beta_3 manown + \beta_1 Acsore * instown + \beta_1 Acsor * manown + \beta_4 AGE + \beta_5 Budit + \beta_6 CFO + \beta_7 LOSS + \beta_7 MA + \beta_7 SIZE + \varepsilon_{it}$					
VIF	p.v	مقدار Z	انحراف استاندارد	ضریب	شرح
-	۰/۰۰۰	۳/۴۵۰	۰/۵۴۰	-۱/۸۶۰	عرض از مبدا
۱/۶۵۰	۰/۰۰۰	۲/۷۲۰	۰/۰۲۰	۰/۰۶۰	اثربخشی کمیته حسابرسی
۱/۰۲۰	۰/۰۱۰	۲/۳۹۰	۰/۰۲۰	۰/۰۵۰	مالکیت نهادی
۱/۶۹۰	۰/۰۲۰	۲/۲۳۰	۰/۰۱۰	۰/۰۳۰	مالکیت مدیریتی
۱/۸۵۰	۰/۰۰۰	۰/۴۵۰	۰/۰۴۰	۰/۱۴۰	مالکیت نهادی* اثربخشی کمیته حسابرسی
۲/۱۱۰	۰/۰۱۰	۰/۵۵۰	۰/۰۴۰	۰/۱۱۰	مالکیت مدیریتی* اثربخشی کمیته حسابرسی
۱/۰۲۰	۰/۰۴۰	۱/۹۸۰	۰/۰۳۰	۰/۰۷۰	جریان نقد عملیاتی
۱/۰۳۰	۰/۱۷۰	۰/۳۵۰	۰/۰۳۰	۰/۰۵۰	لگاریتم عمر شرکت
۱/۰۸۰	۰/۰۰۰	۵/۸۶۰	۰/۰۰۹	۰/۰۵۰	اندازه شرکت
۱/۰۸۰	۰/۰۰۰	۳/۹۸۰	۰/۰۲۰	۰/۰۸۰	اندازه حسابرسی
۱/۰۵۰	۰/۰۰۰	-۳/۶۰۰	۰/۰۱۰	-۰/۰۶۰	زیان شرکت
۱/۰۴۰	۰/۱۱۰	۱/۵۵۰	۰/۰۱۰	۰/۰۱۰	ادغام/تحصیل
		۰/۴۵۸			ضریب تعیین مک فادن
	(۰/۰۰۰)	۹۷/۷۱۰			LR chi2(7) (p.v)
		-۳۷۱/۴۸			نسبت راست‌نمایی
	(۰/۴۴۰)		۰/۵۸۰		بروش پاگان (سطح خطا)

رویکرد مدل رگرسیون لجستیک در تحلیل‌ها، این است که باید به یک مدل نهایی شامل متغیرهایی که همه معنی‌دار هستند، دست یافت. بنابراین، از مدل رگرسیون گام به گام استفاده می‌شود، بدین صورت که در هر مرحله متغیرهایی که معنی‌دار نیستند، از مدل حذف می‌شوند و در صورتی که مدل با حذف متغیر نسبت به حالت پیشین خود بهبود یافته باشد، مدل حاصله تأیید شده، مبنای مرحله بعد قرار می‌گیرد. این فرآیند تا زمانی که یک مدل بهینه حاصل شود، ادامه خواهد داشت. از آنجایی که در این مدل متغیر عمر شرکت و متغیر ادغام در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تأیید قرار نگرفتند و هیچ‌گونه تاثیری در بهبودی مدل ندارند، لذا این متغیرها از مدل حذف و مجدداً مدل مورد آزمون قرار گرفت که نتایج آن به شرح جدول ۵ می‌باشد.

جدول ۵. نتایج آزمون مدل بهینه پژوهش در سطح داده‌های ترکیبی به روش لاجیت

$OFF = \beta_0 + \beta_1 Acsore + \beta_2 instown + \beta_3 manown + \beta_1 Acsore * instown + \beta_1 Acsore * manown + \beta_5 Budit + \beta_6 CFO + \beta_7 LOSS + \beta_7 SIZE + \varepsilon_{it}$					
VIF	p.v	مقدار Z	انحراف استاندارد	ضریب	شرح
-	۰/۰۰۰	-۳/۳۸۰	۰/۵۲۰	-۱/۷۷۰	عرض از مبدا
۱/۶۵۰	۰/۰۰۰	۲/۶۷۰	۰/۰۲۰	۰/۰۶۰	اثربخشی کمیته حسابرسی
۱/۰۲۰	۰/۰۰۱	۲/۳۴۰	۰/۰۲۰	۰/۰۵۰	مالکیت نهادی
۱/۶۹۰	۰/۰۰۲	۲/۱۹۰	۰/۰۱۰	۰/۰۳۰	مالکیت مدیریتی
۱/۸۵۰	۰/۰۰۰	۳/۳۸۰	۰/۰۳۰	۰/۱۳۰	مالکیت نهادی * اثربخشی کمیته حسابرسی
۲/۱۱۰	۰/۰۱۰	۲/۴۹۰	۰/۰۴۰	۰/۱۱۰	مالکیت مدیریتی * اثربخشی کمیته حسابرسی
۱/۰۲۰	۰/۰۴۰	۱/۹۹۰	۰/۰۳۰	۰/۰۷۰	جریان نقد عملیاتی
۱/۰۸۰	۰/۰۰۰	۵/۷۵۰	۰/۰۰۸	۰/۰۵۰	اندازه شرکت
۱/۰۸۰	۰/۰۰۰	۳/۹۰۰	۰/۰۲۰	۰/۰۸۰	اندازه حسابرسی
۱/۰۵۰	۰/۰۰۰	-۳/۵۳۰	۰/۰۱۰	-۰/۰۶۰	زیان شرکت
		۰/۴۵۷			ضریب تعیین مک فادن
	(۰/۰۰۰)	۸۴/۶۶۰			LR chi2(7) (p.v)
		-۳۷۸/۰۱۰			نسبت راست‌نمایی
	(۰/۴۴۰)		۰/۵۸۰		بروش پاگان (سطح خطا)

در آنالیز رگرسیون لجستیک، ضریب تعیین مک فادن تقریباً همان نقش ضریب تعیین تعدیل شده در مدل رگرسیون خطی را ایفا می‌کند. با توجه به ضریب تعیین مک فادن مدل برازش شده، می‌توان ادعا کرد که حدود ۴۶٪ از تغییرات در کارایی عملیاتی توسط متغیرهای مستقل و کنترلی مدل توضیح داده شده است. هرچه این شاخص به یک نزدیکتر باشد، میزان تطابق مدل با واقعیت بیشتر و به عبارتی نیکویی برازش (تخمین) مدل بیشتر است. مقدار شاخص عامل تورم واریانس (VIF) نیز نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل مدل اول با هم مشکل همخطی شدید ندارند. از آنجایی که آزمون دوربین واتسن تنها خودهمبستگی مرتبه اول را می‌سنجد، لذا از آزمون بروش پاگان که قادر است خودهمبستگی مرتبه‌های مختلف را بسنجد، استفاده شده است. سطح معناداری آزمون بروش پاگان گادفری (۰/۴۴۰)

بوده است. بنابراین در سطح خطای ۵٪ نمی‌توان فرضیه H_0 مبنی بر عدم وجود خودهمبستگی بین باقیمانده مدل را رد کرد. در نتیجه بین خطاهای مدل؛ خودهمبستگی سریالی مرتبه دوم مشاهده نشده است.

در فرضیه اول تاثیر اثربخشی کمیته حسابرسی بر کارایی عملیاتی شرکت مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به نتایج جدول ۵ آماره‌ی Z مربوط به متغیر مستقل اثربخشی کمیته حسابرسی (Acsores) و سطح معناداری آن به ترتیب ۲/۶۷۰ و ۰/۰۰۰ بوده و ضریب آن نیز ۰/۰۶۰ می‌باشد. بنابراین متغیر اثربخشی کمیته حسابرسی تاثیر مثبت و معناداری بر کارایی عملیاتی داشته و فرضیه‌ی اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تایید قرار می‌گیرد.

فرضیه‌ی دوم به بررسی تاثیر مالکیت نهادی بر کارایی عملیاتی شرکت می‌پردازد. با توجه به نتایج جدول ۵ آماره‌ی Z مربوط به متغیر مستقل مالکیت نهادی (instown) و سطح معناداری آن به ترتیب ۲/۳۴۰ و ۰/۰۱۰ بوده و ضریب آن نیز ۰/۰۵۰ می‌باشد. بنابراین متغیر مالکیت نهادی تاثیر مثبت و معناداری بر کارایی عملیاتی داشته و فرضیه‌ی دوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تایید قرار می‌گیرد.

در فرضیه‌ی سوم تاثیر مالکیت مدیریتی بر کارایی عملیاتی شرکت مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به نتایج جدول ۵ آماره‌ی Z مربوط به مالکیت مدیریتی (manown) و سطح معناداری آن به ترتیب ۲/۱۹۰ و ۰/۰۲۰ بوده و ضریب آن نیز ۰/۰۳۰ می‌باشد. بنابراین متغیر مالکیت مدیریتی تاثیر مثبت و معناداری بر کارایی عملیاتی داشته و فرضیه‌ی سوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد تایید قرار می‌گیرد.

فرضیه‌ی چهارم به بررسی تاثیر مالکیت نهادی بر رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت می‌پردازد. همان‌طور که مشخص است ضریب متغیر اثربخشی کمیته حسابرسی ۰/۰۶۰ می‌باشد، اما ضریب متغیر تعاملی مالکیت نهادی و اثربخشی کمیته حسابرسی (instown*Acsores) ۰/۱۳۰ و آماره‌ی تی‌استیودنت و سطح معناداری آن نیز به ترتیب ۰/۳۸۰ و ۰/۰۰۰ بوده است که نشان از تایید فرضیه در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌باشد. به سخن دیگر، مالکیت نهادی اثر تعاملی ایجاد می‌کند و باعث می‌شود تا تاثیر مثبت اثربخشی کمیته حسابرسی بر کارایی عملیاتی شرکت از ۰/۰۶۰ به ۰/۱۳۰ افزایش یابد. در واقع می‌توان چنین بیان نمود که مالکیت نهادی باعث تشدید و افزایش رابطه مثبت بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت شده است.

در فرضیه‌ی پنجم تاثیر مالکیت مدیریتی بر رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت بررسی شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود ضریب متغیر اثربخشی کمیته حسابرسی ۰/۰۶۰ می‌باشد، اما ضریب متغیر تعاملی مالکیت مدیریتی و اثربخشی کمیته حسابرسی (manown*Acsores) ۰/۱۱۰ و آماره‌ی تی‌استیودنت و سطح معناداری آن نیز به ترتیب ۲/۴۹۰ و ۰/۰۱۰ بوده است که نشان از تایید فرضیه در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌باشد. به سخن دیگر، مالکیت مدیریتی اثر تعاملی ایجاد می‌کند و باعث می‌شود تا تاثیر مثبت اثربخشی کمیته حسابرسی بر کارایی عملیاتی شرکت از ۰/۰۶۰ به ۰/۱۱۰ افزایش یابد. در واقع می‌توان چنین بیان نمود که مالکیت مدیریتی باعث تشدید و افزایش رابطه مثبت بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت شده است.

پس از تخمین مدل لاجیت؛ می‌توان درصد صحت پیش‌بینی مدل را محاسبه و از نیکویی برازش آن اطمینان حاصل کرد. برای این منظور کندی (۲۰۰۳) آزمونی را بر اساس محاسبه درصد پیش‌بینی صحیح مشاهدات صفر و یک پیشنهاد کرده است. نتایج حاصل از پیش‌بینی مدل رگرسیونی لاجیت پژوهش به شرح جدول ۶ است.

جدول ۶. نتایج پیش‌بینی صحت مدل آزمون پژوهش

شرح	$y=0$	$y=1$	مجموع
درصد صحت پیش‌بینی	۹۵/۲۳۰	۹۶/۸۸۰	۹۶/۵۴۰
درصد عدم صحت پیش‌بینی	۴/۷۶۰	۳/۱۳۰	۳/۴۵۰
مجموع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

در بخش اول جدول فوق درصد پیش‌بینی مشاهدات صفر و یک قابل مشاهده است. در خصوص مدل مورد نظر صحت پیش‌بینی مشاهدات صفر ($y=0$) برابر ۹۵/۲۳۰؛ صحت پیش‌بینی مشاهدات یک ($y=1$) برابر ۹۶/۸۸۰ و صحت پیش‌بینی کل مدل برابر ۹۶/۵۴۰ می‌باشد. بدیهی است هر چه مقادیر بیان شده به ۱۰۰ نزدیک‌تر باشد؛ توان توضیحی مدل بالاتر است.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، تاثیر ساختار مالکیت رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی شده است. بدین منظور از اطلاعات ۱۲۰ شرکت طی بازه زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ استفاده شده است. نتایج فرضیه اول پژوهش نشان داد اثربخشی کمیته حسابرسی بر کارایی عملیاتی شرکت تاثیر مثبت و معنی‌داری دارد. به عبارتی هرچه کمیته حسابرسی شرکت دارای اثربخشی و کارایی بیشتری باشد، باعث می‌شود تا کیفیت حسابرسی و کنترل‌های داخلی افزایش یافته و فرصت‌طلبی و سوء استفاده از منابع و دارایی‌ها کاهش یافته و در نتیجه کارایی عملیاتی شرکت افزایش یابد. از دیدگاه تئوری نمایندگی، کمیته حسابرسی یکی از مهمترین کمیته‌های تخصصی هیات مدیره محسوب می‌شود که موجب تقویت سلامت و کیفیت گزارشگری مالی می‌شود و مهمترین نقش را در کاهش مشکلات نمایندگی ایفا می‌کند. کمیته حسابرسی ارزیابی ریسک، نظارت و کیفیت گزارشگری مالی را افزایش می‌دهد، در نتیجه عملکرد شرکت را بهبود می‌بخشد. با بهبود عملکرد شرکت‌ها، بازار مالی نیز رونق می‌یابد و سرمایه‌گذاران تشویق به سرمایه‌گذاری در سهام شرکت‌ها می‌شوند (آلودات، ۲۰۲۳). وجود افراد مجرب با تخصص مالی و مستقل در کمیته حسابرسی منجر به اثربخشی عملکرد این کمیته می‌شود و سرانجام پیامد آن موجب افزایش کارایی عملیات شرکت شده و در گزارشگری مالی منعکس خواهد شد. این نتایج با پژوهش‌های ایمدیک و همکاران (۲۰۲۳)، پورطاهر اقدم و همکاران (۱۴۰۲) و خوئینی و همکاران (۱۳۹۷) مطابقت دارد و با نتایج ژئو و همکاران (۲۰۱۸) همخوانی ندارد.

در فرضیه دوم به بررسی تاثیر مالکیت نهادی بر کارایی عملیاتی شرکت پرداخته شد. نتایج پژوهش بر اساس داده‌های ترکیبی حاکی از آن بود که مالکیت نهادی بر کارایی عملیاتی شرکت تاثیر مثبت و معنی‌داری دارد. به عبارتی مالکان نهادی با توجه به مالکیت بخش قابل توجهی از سهام شرکت‌ها از نفوذ قابل ملاحظه‌ای برخوردار هستند و با توجه به برخورداری از دانش و تخصص کافی، دسترسی به کانال‌های ارتباطی موثر و انگیزه لازم برای نظارت بر عملکرد مدیریت، می‌توانند اطلاعات حسابداری با کیفیت بالاتری را در اختیار سرمایه‌گذاران قرار بدهند و نقش اساسی در ارتقاء و بهبود سیستم راهبردی شرکتی و در نتیجه افزایش کارایی و بهره‌وری شرکت ایفا کنند. همچنین براساس فرضیه نظارت کارآمد، مالکان نهادی با توجه به قدرت اجرایی و نظارتی که در شرکت‌ها دارند، می‌توانند با استفاده از

کاهش تضاد نمایندگی مانع از فرصت‌طلبی مدیران شده و به افزایش کارایی عملیاتی شرکت کمک نمایند. علاوه بر این، نظریه وابستگی به منابع استدلال می‌کند که سرمایه‌گذاران نهادی منابع اضافی مانند دانش تخصصی را برای افزایش عملکرد فراهم می‌کنند (شلیفر و ویشنی، ۱۹۸۶). این نتایج با پژوهش الشریف (۲۰۲۴) و پژوهش بوشنک (۲۰۲۳)، مطابقت دارد ولی با نتایج چن و همکاران (۲۰۲۰) همخوانی ندارد.

در فرضیه‌ی سوم به بررسی تاثیر مالکیت مدیریتی بر کارایی عملیاتی شرکت پرداخته شد. نتایج پژوهش بر اساس داده‌های ترکیبی حاکی از آن بود که مالکیت مدیریتی بر کارایی عملیاتی شرکت تاثیر مثبت و معنی‌داری دارد. به عبارتی مدیرانی که دارای سهام عمده در شرکت هستند، هرچه میزان مشارکت و سهام آن‌ها افزایش یابد، دارای منافع مشترک با شرکت شده و در راستای اهداف شرکت و افزایش کارایی و بازدهی آن گام برداشته و از اقدامات فرصت‌طلبانه پرهیز می‌کنند چرا که اهداف و منافع شرکت با منافع سهام آن‌ها در شرکت گره خورده است. شواهد تجربی موجود نشان می‌دهد که مالکیت مدیریتی رفتار کوتاه‌بینانه مدیریت را کاهش و نوآوری و بهره‌وری را افزایش می‌دهد و در نهایت منجر به بهبود عملکرد شرکت می‌گردد (بوشنک، ۲۰۲۳). به موجب تئوری نمایندگی و فرضیه همسویی استراتژیک منافع، مالکیت مدیریتی با هم راستا کردن منافع مدیران و سهامداران، مشکلات نمایندگی را کاهش داده و در نتیجه باعث افزایش کارایی عملیاتی شرکت می‌شود. این نتایج با پژوهش بوشنک (۲۰۲۳)، کاسل (۲۰۲۱) و ون و ریو (۲۰۱۷) همخوانی دارد.

در فرضیه‌ی چهارم و پنجم به بررسی اثر تعاملی ساختار مالکیت (مالکیت نهادی و مدیریتی) بر رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت پرداخته شد. نتایج فرضیه‌های پژوهش نشان داد که ساختار مالکیت باعث افزایش کارایی عملیاتی شده و رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کارایی عملیاتی را نیز تشدید کرده و افزایش می‌دهند. به عبارت دیگر، در شرکت‌هایی که دارای مالکیت نهادی و مدیریتی قوی‌تری هستند، کمیته حسابرسی اثربخشی بیشتری داشته و منجر به افزایش فزاینده کارایی عملیاتی شرکت می‌شود. این نتایج حاکی از نقش تئوری نمایندگی در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی از طریق افزایش اثربخشی کمیته حسابرسی و ساختار مالکیت می‌باشد. به سخن دیگر، هرچه کمیته حسابرسی اثربخشی بیشتری داشته باشد و توأمان مالکیت نهادی و مدیریتی نیز قوی باشد باعث می‌شود تا کیفیت حسابرسی افزایش، تضاد منافع، عدم تقارن اطلاعاتی و فرصت‌طلبی مدیران کاهش یافته و در مجموع منجر به افزایش کارایی عملیاتی شرکت شود.

با توجه به معنادار بودن اثربخشی کمیته حسابرسی بر کارایی عملیاتی پیشنهاد می‌شود مدیران شرکت‌ها در ترکیب کمیته حسابرسی از مدیران مستقل و دارای تخصص مالی استفاده کنند تا به عنوان یکی از کمیته‌های اصلی راهبری شرکتی بر ساختار کنترل داخلی، عملکرد حسابرس داخلی و فعالیت‌های حسابرس مستقل نظارت موثرتری نماید تا موجب کاهش مشکلات نمایندگی و افزایش کارایی عملیاتی شرکت گردد.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر، نبود پژوهش مشابه داخلی می‌باشد، در نتیجه امکان مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش‌های داخلی وجود ندارد. همچنین از آنجایی که داده‌های پژوهش مربوط به بازه زمانی سال ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ است، تغییر بازه زمانی می‌تواند باعث ایجاد تغییر در نتایج پژوهش شود.

فهرست منابع

- بختیاری، صادق، دهقانی زاده، مجید، و حسینی پور، سید مجتبی. (۱۳۹۳). تحلیل از بهره وری نیروی کار در بخش تعاونی، مطالعه موردی تعاونی‌های صنعتی استان یزد. *فرایند مدیریت توسعه*، ۲۷(۳)، ۴۵-۷۳. doi: 20.1001.1.17350719.1393.27.3.1.8
- پورطاهر اقدم، فرزانه، نیکومرام، هاشم، و رهنمای رودپشتی، فریدون. (۱۴۰۲). تبیین روابط میان کیفیت حسابرسی و کارایی عملیاتی شرکت با در نظر گرفتن معیار تداوم تصدی حسابرسی در صنعت و اندازه حسابرسی. *حسابداری مدیریت*، ۱۶(۵۶)، ۱-۱۸. doi: 10.30495/jma.2023.22409
- جامعی، رضا و رستمیان، آزاده. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بر ویژگی‌های سود پیش بینی شده. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۸(۲۹)، ۱-۱۷. doi: 20.1001.1.23830379.1395.8.29.1.1
- خوئینی، بهداد، فقیه، محسن، و شفیع، مهرداد. (۱۳۹۷). ارتباط بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و معیارهای عملکرد شرکت‌ها. *تحقیقات حسابداری و حسابرسی*، ۱۰(۴۰)، ۱۰۵-۱۲۶. https://www.iaaaar.com/article_98830.html
- رجبی، روح الله و محمدی خشویی، حمزه. (۱۳۸۷). هزینه‌های نمایندگی و قیمت گذاری خدمات حسابرسی مستقل. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۱۵(۴)، ۳۵-۵۲. doi: 20.1001.1.26458020.1387.15.4.3.7
- فرزان کیان، مرجان و حسینی، محمد. (۱۳۹۹). تحلیل رابطه بین اثر بخشی کمیته حسابرسی و مکانیسم‌های مدیریتی و مالکیتی نظام راهبری شرکتی: رویکرد مکمل یا رویکرد جانشینی؟ *دانش حسابرسی*، ۲۰(۷۸)، ۳۵۵-۳۲۴. doi: 20.1001.1.16819691.1399.20.78.13.3
- موسوی، فاطمه السادات و دستگیر، محسن. (۱۳۹۹). تاثیر ساختار مالکیت بر اثربخشی کمیته حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *فصلنامه چشم انداز حسابداری و مدیریت*، ۳(۳۰)، ۳۱-۱۲. https://www.jamv.ir/article_118531.html
- نجفی شریعت زاده، ایرج، شعبان زاده، مهدی، و زمردیان، غلامرضا. (۱۳۹۵). بررسی مولفه‌های موثر بر سودآوری بانک‌های تجاری ایران با استفاده از الگوی پنل ARDL. *مجله مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار*، ۷(۲۹)، ۱۷۲-۱۵۱. doi: 20.1001.1.22519165.1395.7.29.8.5
- Abbott, L.J., Daugherty, B., Parker, S. & Peters, G.F. (2016). Internal audit quality and financial reporting quality: the joint importance of independence and competence. *Journal of Accounting Research*, 54(1), 3-40. doi: 10.1111/1475-679x.12099
- Abbott, L.J.; Park, Y. & Parker, S. (2000). The effect of audit committee activity and independence on corporate fraud. *Managerial Finance*, 26(11), 55-67. doi: 10.1108/03074350010766990
- Abbott, L. J., Parker, S., & Peters, G. F. (2004). Audit Committee Characteristics and Restatements. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 23(1), 69-87. doi: 10.2308/aud.2004.23.1.69
- Agyei-Mensah, B. K. (2019). The effect of audit committee effectiveness and audit quality on corporate voluntary disclosure quality. *African Journal of Economic and Management Studies*, 10(1), 17-31. doi: 10.1108/AJEMS-04-2018-0102
- Al-Musali, M. A., Qeshta, M. H., Al-Attafi, M. A., & Al-Ebel, A. M. (2019). Ownership structure and audit committee effectiveness: evidence from top GCC capitalized firms. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 12(3), 407-425. doi: 10.1108/imefm-03-2018-0102

- Alodat, A. Y., Al Amosh, H., Saleh F. A. Khatib & Mansour, M. (2023). Audit committee chair effectiveness and firm performance: The mediating role of sustainability disclosure. *Cogent Business & Management*, 10(1), 2181156. doi: 10.1080/23311975.2023.2181156
- Alodat, A. Y., Salleh, Z., Hashim, H. A., & Sulong, F. (2022). Corporate governance and firm performance: Empirical evidence from Jordan. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 20(5), 866-896. doi: 10.1108/JFRA-12-2020-0361
- Alshareef, M. N. (2024). Ownership structure and financial sustainability of Saudi Listed Firms. *Sustainability*, 16(9), 3773. doi: 10.3390/su16093773
- Alzeban, A. & Sawanb, N. (2015). The impact of audit committee characteristics on the implementation of internal audit recommendations. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 24, 61-71. doi: 10.1016/j.intaccudtax.2015.02.005
- American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) (1991). *AU Section 322: SAS No. 65: The Auditor's Consideration of the Internal Audit Function in an Audit of Financial Statements*, AICPA, New York, NY
- Anderson, U. (2003). Assurance and consulting services. *Research opportunities in internal auditing*, 1, 1-23.
- Baik B., J. Chae, S. Choi, & D. Farber. (2013). Changes in operational efficiency and firm performance: A frontier analysis approach. *Contemporary Accounting Research*, 30(3), 996–1026. doi: 10.1111/j.1911-3846.2012.01179.x
- Bakhtiari, S., Dehghanizadeh, M., & Hosseinipoor, S. M. (2014). Analysis of labor productivity and efficiency in the cooperative sector: A case study of the industrial cooperative sector in the province of Yazd. *Management and development process*, 27(3), 45-73. dor: 20.1001.1.17350719.1393.27.3.1.8 [In Persian]
- Be´dard, J., Chtourou, S. M., & Courteau, L. (2004). The Effect of Audit Committee Expertise, Independence, and Activity on Aggressive Earnings Management. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, 23(2), 13–35. doi: 10.2308/aud.2004.23.2.13
- Benston, G.J. (1965). Branch banking and economies of scale. *The Journal of Finance*, 20(2), 312-331. doi: 10.1111/j.1540-6261.1965.tb00212.x
- Boshnak, H.A. (2023). Ownership structure and firm performance: evidence from Saudi Arabia. *Journal of Financial Reporting and Accounting*. doi: 10.1108/JFRA-11-2022-0422
- Cassel, J. (2021). Managerial ownership and operational improvements in buyouts. *Swedish House of Finance Research Paper*, (21-20). doi: 10.2139/ssrn.3934568
- Chen, Y., Lin, B., Lu, L., & Zhou, G. (2020). Can internal audit functions improve firm operational efficiency? Evidence from China. *Managerial Auditing Journal*, 35(8), 1167-1188. doi: 10.1108/MAJ-01-2019-2136
- Cheng, Q., Goh, B. W., & Kim, J. B. (2018). Internal Control and Operational Efficiency. *Contemporary Accounting Research*, 35(2), 1102–1139. doi: 10.1111/1911-3846.12409
- Colombo, M. G., & Grilli, L. (2005). Founders' human capital and the growth of new technology-based firms: A competence-based view. *Research Policy*, 34(6), 795–816. doi: 10.1016/j.respol.2005.03.010
- Daum, J. H. (2001). Value drivers intangible assets-do we need a new approach to financial and management accounting. *A Blueprint for an Improved Management System. P*, 22. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=b2cc62414eae50b70bb3ebe7ac6083866b29577e>
- Demerjian, P., Lev, B., & McVay, S. (2012). Quantifying Managerial Ability: A New Measure and Validity Tests. *Management Science*, 58(7), 1229–1248. doi: 10.1287/mnsc.1110.1487

- DeZoort, F. T., Hermanson, D. R., Archambeault, D. S., & Reed, S. A. (2002). Audit committee effectiveness: A synthesis of the empirical audit committee literature. *Audit Committee Effectiveness: A Synthesis of the Empirical Audit Committee Literature*, 21, 38. <https://digitalcommons.kennesaw.edu/facpubs/1495/>
- Ege, M. S. (2014). Does Internal Audit Function Quality Deter Management Misconduct? *The Accounting Review*, 90(2), 495–527. doi: 10.2308/accr-50871
- Hanim Fadzil, F., Haron, H., & Jantan, M. (2005). Internal auditing practices and internal control system. *Managerial Auditing Journal*, 20(8), 844–866. doi: 10.1108/02686900510619683
- Farzan Kian, M. & Hasani, M. (2019). Analyzing the relationship between the audit committee effectiveness and the management and ownership mechanisms of the corporate governance system: a complementary approach or a replacement approach? *Auditing Knowledge*, 20(78), 355-324. dor: 20.1001.1.16819691.1399.20.78.13.3 [In Persian]
- Gupta, K. & Raman, T.V. (2021). Intellectual capital: a determinant of firms' operational efficiency. *South Asian Journal of Business Studies*, 10(1), 49-69. doi:10.1108/SAJBS-11-2019-0207
- Habib, A., & Azim, I. (2008). Corporate governance and the value-relevance of accounting information. *Accounting Research Journal*, 21(2), 167–194. doi: 10.1108/10309610810905944
- Handoyo, S., Suharman, H., Ghani, E. K., & Soedarsono, S. (2023). A business strategy, operational efficiency, ownership structure, and manufacturing performance: The moderating role of market uncertainty and competition intensity and its implication on open innovation. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 9(2). doi: 10.1016/j.joitmc.2023.100039
- Hassan, Y., & Hijazi, R. (2015). Determinants of the voluntary formation of a company audit committee: evidence from Palestine. *Asian Academy of Management Journal of Accounting and Finance*, 11(1), 0–30. <http://hdl.handle.net/20.500.11889/4281>
- Hsu, D. H. (2007). Experienced entrepreneurial founders, organizational capital, and venture capital funding. *Research Policy*, 36(5), 722-741. doi: 10.1016/j.respol.2007.02.022
- Humphrey, D.B. (1985). *Costs and Scale Economies in Bank intermediation Handbook for Banking Strategy*, John Wiley and Sons, New York, pp. 745-783.
- Imdieke, A. J.; Li, C. & Zhou, S. (2023). Does the Presence of an Internal Control Audit affect Firm Operational Efficiency? *Contemporary Accounting Research*, 40(2), 952-980. doi: 10.1111/1911-3846.12839
- Jameai, R. A & Rostamian, A. (2016). An investigation the financial expertise of auditing committee members on the characteristics of the forecasted earnings. *The Financial Accounting and Auditing Researches*, 8(29), 1-17. dor: 20.1001.1.23830379.1395.8.29.1.1 [In Persian]
- Jiang, L., André, P., & Richard, C. (2017). An international study of internal audit function quality. *Accounting and Business Research*, 48(3), 264–298. doi: 10.1080/00014788.2017.1357461
- Khoeini, B., Faghih, M., & Shafiee, MH. (2018). The Relationship between Audit Committee Characteristics and Performance Metrics. *Accounting and Auditing Research*, 10(40), 105-126. https://www.iaaaar.com/article_98830.html [In Persian]
- Klein, A. (2002). Audit committee, board of director characteristics, and earnings management. *Journal of Accounting and Economics*, 33(3), 375-400. doi: 10.1016/S0165-4101(02)00059-9
- Kortmann, S., Gelhard, C., Zimmermann, C., & Piller, F. T. (2014). Linking strategic flexibility and operational efficiency: The mediating role of ambidextrous operational capabilities. *Journal of Operations Management*, 32(7-8), 475–490. doi: 10.1016/j.jom.2014.09.007
- Krishnamoorthy, G., & Maletta, M. (2016). The contingent effects of board independence and audit committee effectiveness on internal audit reliance: a pre-SOX perspective. *International Journal of Accounting and Finance*, 6(1), 62. doi: 10.1504/ijaf.2016.076558

- Shehata Mohamed Kasim Soliman, W. (2020). Investigating the effect of corporate governance on audit quality and its impact on investment efficiency. *Investment Management and Financial Innovations*, 17(3), 175–188. doi: 10.21511/imfi.17(3).2020.14
- Lorca, C., Sánchez-Ballesta, J. P., & García-Meca, E. (2010). Board Effectiveness and Cost of Debt. *Journal of Business Ethics*, 100(4), 613–631. doi: 10.1007/s10551-010-0699-3
- Mangena, M., & Pike, R. (2005). The effect of audit committee shareholding, financial expertise and size on interim financial disclosures. *Accounting and Business Research*, 35(4), 327–349. doi: 10.1080/00014788.2005.9729998
- McMullen, D. A. (1996). Audit committee performance: An investigation of the consequences associated with audit committees. *Auditing: a journal of Practice & Theory*, 15(1), 87-103. https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Agcd%3A9%3A4646185/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Agcd%3A9603180445&crl=c&link_origin=scholar.google.com
- Mitra, S., Hossain, M., & Deis, D. R. (2007). The empirical relationship between ownership characteristics and audit fees. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 28(3), 257–285. doi: 10.1007/s11156-006-0014-7
- Mosavi, F. A., & Dastgir, M. (2020). The effect of ownership structure on the effectiveness of the audit committee in companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Journal of Accounting and Management Vision*, 3(30), 12-31. https://www.jamv.ir/article_118531.html [In Persian]
- Munro, L., & Buckby, S. (2008). Audit Committee Regulation in Australia: How Far Have We Come? *Australian Accounting Review*, 18(4), 310–323. doi: 10.1111/j.1835-2561.2008.0020.x
- Othman, R., Ishak, I. F., Arif, S. M. M., & Aris, N. A. (2014). Influence of Audit Committee Characteristics on Voluntary Ethics Disclosure. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 145, 330–342. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.06.042
- Patel, J., & Bhanushali, K. (2017). Comparative study of profitability of nationalised banks and private sector banks. *Rising-A Journal of Researchers*, 1(1), 34-40. <https://www.semanticscholar.org/paper/COMPARATIVE-STUDY-OF-PROFITABILITY-OF-NATIONALISED-Patel-Bhanushali/a624e210c4ee8ad1788dfefb6a445deb3f9f3860>
- Pourtaheraghdam, F., Nikoomaram, H., & Rahnamay Roodposhti, F. (2023). Explaining the relationship between the audit quality and the company's operational efficiency by considering the criterion of the auditor's tenure in the industry and the size of the auditor. *Management Accounting*, 16(56), 1-18. doi: 10.30495/jma.2023.22409 [In Persian]
- Pucheta-Martínez, M. C., & De Fuentes, C. (2007). The impact of audit committee characteristics on the enhancement of the quality of financial reporting: An empirical study in the Spanish context. *Corporate governance: An international review*, 15(6), 1394-1412. doi: 10.1111/j.1467-8683.2007.00653.x
- Rajabi, R. & Mohammadi Khoshoei, H. (2009). Agency costs & independent audit services pricing. *Accounting and Auditing Review*, 15(4), 35-52. doi: 20.1001.1.26458020.1387.15.4.3.7 [In Persian]
- Samaha, K., Khlif, H., & Hussainey, K. (2015). The impact of board and audit committee characteristics on voluntary disclosure: A meta-analysis. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 24, 13–28. doi: 10.1016/j.intaccudtax.2014.11.001
- Sealey Jr, C. W., & Lindley, J. T. (1977). Inputs, outputs, and a theory of production and cost at depository financial institutions. *The journal of finance*, 32(4), 1251-1266. doi: 10.1111/j.1540-6261.1977.tb03324.x

- Shariatzadeh, I., Shabanzadeh, M., & Zomorodian, G. (2016). Examining the Effective Factors on Commercial Bank Profitability of Iran Using Panel ARDL Method. *Financial Engineering and Portfolio Management*, 29, 151-172. doi: 20.1001.1.22519165.1395.7.29.8.5 [In Persian]
- Sun, J., Lan, G., & Liu, G. (2014). Independent audit committee characteristics and real earnings management. *Managerial Auditing Journal*, 29(2), 153–172. doi: 10.1108/maj-05-2013-0865
- Tahir, I. M., Abu, B. N., & Haron, S. (2008). Technical efficiency of the Malaysian commercial banks: A stochastic frontier approach. *Banks & bank systems*, 3(4), 65-72. <http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/>
- The Institute of Internal Auditors (IIA) (2016). *International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing*, IIA, Altamonte Springs, FL
- Thore, S., Kozmetsky, G., & Phillips, F. (1994). DEA of financial statements data: the US computer industry. *Journal of Productivity Analysis*, 5, 229-248. doi: 10.1007/BF01073909
- Verma, K. (1993). Managerial efficiency: A study of management buyouts. *Contemporary Accounting Research*, 10(1), 179-204.. doi: 10.1111/j.1911-3846.1993.tb00388.x
- Won, J. & Ryu, S.L. (2017). Ownership structure and operational efficiency in emerging market: the case of Korea. *International Journal of Trade and Global Markets*, 10(1), 99–107. doi: 10.1504/IJTG.2017.082382
- Xie, B., Davidson, W. N., & DaDalt, P. J. (2003). Earnings management and corporate governance: the role of the board and the audit committee. *Journal of Corporate Finance*, 9(3), 295–316. doi: 10.1016/s0929-1199(02)00006-8
- Yeung, A. C. L. (2007). Strategic supply management, quality initiatives, and organizational performance. *Journal of Operations Management*, 26(4), 490–502. doi: 10.1016/j.jom.2007.06.004
- Zahmatkesh, S., & Rezazadeh, J. (2017). The effect of auditor features on audit quality. *Tekhne*, 15(2), 79–87. doi: 10.1016/j.tekhne.2017.09.003
- Zhou, H., Owusu-Ansah, S., & Maggina, A. (2018). Board of directors, audit committee, and firm performance: Evidence from Greece. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 31, 20–36. doi: 10.1016/j.intaccaudtax.2018.03.002